

Instytut Pamięci Narodowej - Lublin

<https://lublin.ipn.gov.pl/pl5/dla-mediow/komunikaty/177658,Uroczyste-odsloniecie-tablicy-pamiatkowej-na-budynku-PAST-y-w-80-rocznice-powola.html>
25.04.2024, 19:21

Uroczyste odsłonięcie tablicy pamiątkowej na budynku „PAST-y” w 80. rocznicę powołania Kierownictwa Dywersji „Kedyw” Armii Krajowej - Warszawa, 23 stycznia 2023 r.

W poniedziałek 23 stycznia 2023 r. o godz. 14.00 przed gmachem PAST-y przy ul. Zielnej w Warszawie będzie miało miejsce uroczyste odsłonięcie tablicy pamiątkowej, ufundowanej przez Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa IPN w Warszawie w 80. rocznicę powołania Kierownictwa Dywersji Armii Krajowej.

[więcej zdjęć](#)

W wydarzeniu udział wezmą m.in.: dyrektor warszawskiego Oddziału IPN dr Tomasz Łabuszewski i dyrektor BUWiM Adam Siwek, a także przedstawiciele Służby Ochrony Państwa i Żandarmerii Wojskowej.

W latach 1943–1944 w budynku przy ul. Zielnej 40, naprzeciwko gmachu „PAST-y” w Warszawie, znajdował się główny punkt odpraw dowódców Kedywu Okręgu Warszawa Armii Krajowej: **mjr SAP. Jerzego Antoniego Lewińskiego ps. „Chuchro”** oraz **ppor. cz. w. dr. Józefa Romana Rybickiego ps. „Andrzej”**. Tablica zostanie odsłonięta na budynku, PAST-y (ul. Zielna 39), ponieważ obecnie cała parzysta strona zabudowy ul. Zielnej już nie istnieje, przetrwało zaledwie kilka obiektów po nieparzystej stronie z gmachem „PAST-y” na czele.

Kierownictwo Dywersji „Kedyw” - wydzielony pion Armii Krajowej przeznaczony do prowadzenia akcji bojowych i dywersyjnych - powołał do życia Dowódca AK płk Stefan Rowecki „Grot” 22 stycznia 1943 r. Brawurowe akcje Kedywu stały się legendą Polski Podziemnej. „Kedyw” był odpowiedzią Polskiego Państwa Podziemnego na szalejący terror niemiecki.

Działania Sił Zbrojnych w Kraju (ZWZ-AK), określane jako akcja czynna czy też akcja bieżąca, były w latach okupacji niemieckiej prowadzone w sposób metodyczny i uporządkowany. Wspomniane pojęcie akcji czynnej obejmowało sabotaż, dywersję, samoobronę i partyzantkę. Działania te były kierowane i zarządzane centralnie przez dowództwo ZWZ-AK. Wymienione formy podziemnej działalności niepodległościowej, podejmowane były planowo. Dawkowano je w miarę potrzeb i zmian zachodzących na

frontach II wojny światowej.

22 stycznia 1943 r. dowódca AK wydał rozkaz „O uporządkowaniu odcinka walki czynnej”, na mocy którego utworzona została nowa struktura organizacyjna, tj. **Kierownictwo Dywersji (Kedywu)** w skład którego włączono aktywa dawnego Związku Odwetu, „Wachlarza” i „Osy” – „Kosy”. Dowódcą Kedywu został płk August Emil Fieldorf „Nil”, zaś jego zastępcą ppłk Franciszek Niepokólczycki „Teodor”, a od marca 1943 r. mjr/ppłk Jan Mazurkiewicz „Sęp”, „Radosław”. Centralny ośrodek dowodzenia akcją czynną, Kedyw KG AK, posiadał rozbudowany sztab, w skład którego wchodziły oddziały: organizacyjny, informacyjny, operacyjny, szkoleniowy, łączności, biuro studiów, dział produkcji środków walki, referat budżetowy, komórka sanitarna, referat prawno-administracyjny, referat kontroli akcji.

Do czasu rozpoczęcia akcji „Burza” właśnie ta wyodrębniona specjalistyczna struktura AK, tj. Kedyw, organizowała akcję dywersyjną i bojową przeciw niemieckim siłom okupacyjnym. W strukturach terenowych od komend obszarów poczynając, poprzez komendy okręgów i inspektoratów – po komendy obwodów, przewidziano funkcje szefów Kedywu, odpowiedzialnych za planowanie i realizowanie akcji zbrojnych.

Więcej informacji o Kedywie:

<https://warszawa.ipn.gov.pl/waw/aktualnosci/177427,Uroczyste-odsloniecie-tablicy-pamiatkowej-na-budynku-PAST-y-w-80-rocznice-powola.html>

Jerzy Antoni Lewiński „Chuchro”, ur. 14 czerwca 1908 r., był oficerem sł. st. saperów Wojska Polskiego. Uczęszczał do Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki w Wieluniu, świadectwo dojrzałości uzyskał w 1926 r. Absolwent Szkoły Podchorążych Piechoty w Ostrowi (październik 1926 – lipiec 1927 r.) oraz Szkoły Podchorążych Inżynierii w Warszawie (listopad 1926 – październik 1930 r.). Po ukończeniu tej ostatniej został oficerem instruktorem w 5. batalionie saperów. Przed wybuchem wojny był m.in. (od czerwca 1937 r.) oficerem ds. szkolenia w tym batalionie, a w październiku 1937 r. mianowano go kierownikiem WF w Centrum Wyszkozenia Saperów. Od listopada 1938 r. był słuchaczem Wyższej Szkoły Inżynierii w Warszawie.

Podczas kampanii wrześniowej uczestniczył w obronie Warszawy; dowodził 1. kompanią, pełnił też funkcję zastępcy dowódcy 5. zmotoryzowanego batalionu saperów. Był ranny i dostał się do niewoli niemieckiej, ale zbiegł z obozu jenieckiego w Radomiu i wrócił do Warszawy.

W czasie okupacji niemieckiej występował pod nazwiskiem Jerzy Reda. Od grudnia 1939 r. w konspiracji SZP-ZWZ (początkowo w tzw. sztabie dywersji, a od sierpnia 1940 r. – po aresztowaniu mjr. Kazimierza Mizerka – na czele batalionu saperów m.st. Warszawy).

Od czerwca 1942 r. łączył funkcję dowódcy saperów oraz dowódcy Związku Odwetu Okręgu

Warszawa AK (w stopniu kapitana sł. st.; używał wtedy pseudonimu „Jurek”, a następnie „Chuchro”). Był organizatorem i od listopada 1942 r. dowódcą Kedywu Okręgu Warszawa AK (z dniem 1 czerwca 1943 r. mianowany majorem sł. st.). Organizował wiele akcji zbrojnych, m.in. akcję „Wieniec” (7/8 października 1942 r.). Brał też udział w akcji pomocy dla getta warszawskiego 23 kwietnia 1943 r. Aresztowany po 6 listopada, rozstrzelany przez Niemców w ulicznej egzekucji 24 listopada 1943 r.

W sprawozdaniu półrocznym Kedywu Okręgu Warszawa AK (1 września 1943 – 1 marca 1944 r.) następca mjr. Lewińskiego, Józef Rybicki „Andrzej”, pisząc o wstrząsie, jakiego doznał Kedyw Okręgu, czyli o aresztowaniu „Chuchry”, podkreślał jego fachowość i doświadczenie. Pisał Rybicki: „Zaufanie podkomendnych żołnierzy do niego było czynnikiem spajającym pracę w Kedywie. Jego pracowitość, ofiarność w pracy była drogowskazem dla podległych mu żołnierzy [...] Stworzył on fundamenty, na których jego następca mógł oprzeć swoją dalszą pracę”. Oznaczony m.in. w 1934 r. Srebrnym Krzyżem Zasługi. Jego imię znajduje się na tablicy pamiątkowej, odsłoniętej w 1981 r. w kościele w Wieluniu.

Józef Roman Rybicki „Andrzej”, ur. 18 grudnia 1901 r., absolwent filologii klasycznej na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, nauczyciel. Uczestniczył w wojny polsko-bolszewickiej jako żołnierz Małopolskich Oddziałów Armii Ochotniczej. Ranny 16 sierpnia 1920 r. w bitwie pod Rakobutami. W wyniku doznanej kontuzji (trwały niedowład prawej ręki) w październiku 1920 r. zdemobilizowany. Po ukończeniu studiów na USB (1927) i uzyskaniu tytułu doktora filozofii w zakresie filologii klasycznej i historii starożytnej (1930) rozpoczął karierę pedagogiczną – w latach 1931–1934 uczył w Państwowym Gimnazjum im. Adama Mickiewicza w Wilnie, między 1934 a 1937 był p.o. dyrektorem Państwowego Gimnazjum im. Adama Mickiewicza w Nowogródku, a w latach 1937–1939 dyrektorem Państwowego Gimnazjum i Liceum im. Bartosza Głowackiego w Tomaszowie Lubelskim.

Od wybuchu II wojny światowej działał w podziemiu zbrojnym: najpierw w Służbie Zwycięstwu Polski, od lutego 1940 r. w Tajnej Organizacji Wojskowej, od marca 1943 r. w Armii Krajowej – po scaleniu TOW z tą organizacją. W Warszawie J. Rybicki został dowódcą oddziału dyspozycyjnego – od jego pseudonimu nazywanego grupą „Andrzeja”. Wkrótce został zastępcą szefa Kedywu Okręgu Warszawa AK, a po aresztowaniu w listopadzie 1943 r. mjr. Jerzego Lewińskiego „Chuchry” objął funkcję dowódcy Kedywu.

W czasie powstania warszawskiego uczestniczył ochotniczo m.in. w walkach o PAST-ę i kościół Św. Krzyża. Na początku września ranny w walkach w okolicy ul. Granicznej. W styczniu 1945 r. mianowany kapitanem cz. W.

W 1945 r. kontynuowała działalność niepodległościową w ramach Delegatury Sił Zbrojnych na Kraj, a we wrześniu tr. współzałożycielem Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość. Pełnił funkcję prezesa Obszaru Centralnego. Aresztowany 22 grudnia 1945 r., skazany w lutym

1947 r. w procesie I Zarządu WiN. Wolność odzyskał w 1954 r. Zamieszkał w Milanówku, a następnie w Warszawie. W latach 1959–1971 pracował jako redaktor słowników i encyklopedii filologicznych w Księgarni św. Wojciecha w Poznaniu.

W grudniu 1975 r. był sygnatariuszem Listu 59. We wrześniu 1976 r. był jednym z członków założycieli Komitetu Obrony Robotników. W 1977 r. wszedł w skład Komisji Redakcyjnej KOR. Działał również w Komitecie Samoobrony Społecznej KOR. W kwietniu 1984 r. uczestniczył w rozmowach przedstawicieli władz PRL i Episkopatu Polski w sprawie warunków zwolnienia więźniów politycznych, był także sygnatariuszem wspólnego oświadczenia działaczy Karty 77. Zmarł 9 maja 1986 r. w Warszawie, pochowany na cmentarzu w Milanówku. Odznaczony m.in. Srebrnym Krzyżem Zasługi (1938), Krzyżem Srebrnym Orderem Virtuti /Militari (1944 i 1945), dwukrotnie Krzyżem Walecznych.

Oddział IPN w Warszawie

Iwona Spałek

tel. 602 188 376

Iwona.Spałek@ipn.gov.pl

Kontakt dla mediów:

Rzecznik Prasowy IPN - Dyrektor Biura: dr Rafał Leśkiewicz

tel. 602 322 362